

Zpátky ke kořenům: Základní nástroje pro obnovu komunit podle Erica Lawa a jejich pokračující význam

František Janák

Abstract: Back to the Roots: Eric Law's Foundational Tools for Community Restoration and Their Continuous Significance

Eric H. F. Law's tools for the support of diverse and sustainable communities continue to be used and integrated into curricula of Kaleidoscope Institute, which he founded, and two of them can be considered foundational – Mutual Invitation and Respectful Communication Guidelines. Both of these appear in nearly all curricula developed by Kaleidoscope Institute, and I believe that they are implicitly included in the background of all the work that Kaleidoscope Institute has done in line with its mission. In this article, I would like to present these two basic tools of multicultural dialogue in their original context and, at the same time, explain and exemplify their continuing importance and value for the present, as their regular user in a professional capacity. Mutual Invitation and Respectful Communication Guidelines continue to be introduced in many contexts and situations, and as such are a helpful entry point into understanding Eric H. F. Law's thinking and work.

Keywords: Multiculturality; dialogue; Practical theology; sustainability; communication styles

DOI: 10.14712/27880796.2024.5

Eric H. F. Law: Neobvykle mnohostranný anglikánský kněz a vizionář

Mezikulturní komunikace je důležitou součástí širšího důrazu na vzdělávání v oblasti DEI, tedy vzdělávání v oblasti diverzity (*diversity*), rovných příležitostí (*equity*) a inkluze (*inclusion*), který stále roste v západních geopolitických kontextech, včetně České republiky, kde organizace jako například OPIM, pomáhají „organizacím pracovat s rozmanitými týmy a diverzitou jako součástí jejich kultury, vize a cílů“.¹ V křesťanském prostředí pak mezikulturní komunikace představuje až existenciální výzvu, protože mnohé církve ztratily

1 OPIM Z. S., *OPIM: O nás* [online], [cit. 14. 4. 2024], dostupné z: <https://opim.cz/o-nas>.

kontakt se svým okolím, které se pro ně stalo jinou kulturou. Při formování této kultury církve již mnohdy nemají vůdčí slovo, a tak je jejich pojetí kultury nahrazeno sekulárními variantami.² V americkém církevním kontextu je jedním z významných průkopníků mezikulturní komunikace Eric H. F. Law, autor konceptu šesti posvátných měn (*holy currencies*), který se ve své práci zaměřuje na budování různorodých a udržitelných komunit, a to právě za pomoci těchto měn: peníze, místo a čas, laskavé vedení, vztah, pravda a celostní zdraví.³ Tato práce představuje dvě základní pomůcky mezikulturní komunikace – *Vzájemné pozvání* a *Zásady uctivé komunikace*.

Law se narodil v Hongkongu, ve čtrnácti letech se přestěhoval do New Yorku a „když začal studovat na vysoké škole, stále se učil anglicky“.⁴ Ještě v Hongkongu viděl příklad svých rodičů, jak využívají svých Bohem daných „měn“ ku prospěchu okolní komunity. Ačkoli jeho rodina mohla být podle měřítek světa zaměřeného na peníze považována za chudou, v jejich rodinném podnikání nikdo nehladověl.⁵

Během studií na Cornell University v Ithace ve státě New York ho velmi ovlivnil univerzitní kaplan, který ho pozval na dvě důležitá duchovní soustředění – jedno v prvním roce, kdy díky kaplanovu citlivému vedení zažil přeměnu běžného prostoru na univerzitě v posvátnou půdu, a druhé v jeho posledním roce, kdy byl pozván na duchovní soustředění s Walterem Winkem.⁶ Walter Wink (1935–2012) byl „profesorem biblické interpretace na Auburn Theological Seminary v New Yorku, silným pacifistou a vycházel z tradice metodismu“.⁷

Zatímco v době prvního soustředění se Law zařekl, že se naučí, jak vytvořit posvátnou půdu, kde každý může pobývat, každý může mluvit a sdílet pravdu „svého života a vztahu s Bohem“, v době druhého soustředění, kdy se pod Winkovým vedením vzájemně sdíleli o Bibli jako experti na vlastní spojení

2 Darrell Guder, *Missional Church: A Vision for the Sending of the Church in North America*, Cambridge, UK: Wm B. Eerdmans Publishing Co., 1998, 54.

3 Eric H. F. Law, *Holy Currencies: Six Blessings for Sustainable Missional Ministries*, St. Louis, Missouri: Chalice Press, 2013, 2–3.

4 George B. Thompson, Inclusion: making room for grace, *Journal of Religious Leadership* 1 (2002/2), 126.

5 Eric H. F. Law, *Holy Currencies: Six Blessings for Sustainable Missional Ministries*, St. Louis, Missouri: Chalice Press, 2013, 7.

6 Tamtéž, 113.

7 Tomáš Sixta, (Ne)hněvající se Kristus u některých autorů současné americké teologie, *The (Un)Angry Christ in the Authors of Contemporary American Theology*, Krystal OP, 2022, č. 1, 92.

s textem a s Bohem, se dále zavázal, že zasvětit svůj „život přeměňování míst a poskytování prostoru k zakoušení [Boží] milosti a pravdy“.⁸ To jej poté přivedlo ke studiu na semináři, přechodnému diakonátu a svěcení na kněze v anglikánské církvi. Přírozeným vyústěním jeho protirasistické facilitační práce, kterou započal koncem 80. let dvacátého století, bylo založení Kaleidoscope Institute v Los Angeles v roce 2006.⁹

Podívejme se blíže na dva důležité nástroje, které se vyskytují explicitně a implicitně na pozadí veškeré práce inspirované Ericem Lawem: Vzájemné pozvání a Uctivé zásady komunikace.

Vzájemnost a uctivost: Lawův přínos k lepší mezikulturní komunikaci

Pokud se zúčastníte workshopu, který je organizován ve spolupráci s Kaleidoscope Institute a jejich školiteli a instruktory, lze vcelku bezpečně očekávat, že většina skupinových setkání začne vysvětlením pomůcek Vzájemného pozvání a Zásad uctivé komunikace.

Přístupme nejdříve ke kontextuálnímu studiu Vzájemného pozvání. V každé větší skupině, čítající více než tři účastníky, nutně dochází ke komunikačnímu problému, kdy není zcela jasné, v jakém pořadí by měli účastníci sdílet své názory a postřehy. Law vystihuje zejména dvě typické metody řešení tohoto problému – vedoucí skupiny volá dobrovolníky, kteří chtějí mluvit, či se jednoduše postupuje v kolečku nebo v pořadí dle umístění účastníků, což může posléze vést k úzkosti z očekávání.¹⁰ Obě metody mají své nevýhody, pokud jde o možnost rozhodování jednotlivců a vzájemné naslouchání, ale zejména druhá metoda se rozpadla v době covidové pandemie, kdy se schůzky mnohdy přemístily na Zoom. Zde se zobrazení pořadí účastníků odlišuje a prodleva spojení v rámci milisekund prodlužuje nepřívětivé ticho a vede ke skákání do řeči ostatním.

Právě tyto problémy se snaží vyřešit Vzájemné pozvání, i když samozřejmě řešení komunikačních potíží přes Zoom je šťastná náhoda. Základní průběh, odlišný od předchozích dvou variant, je následující: Nejdříve promluví ve-

⁸ Thompson, *Inclusion*, 113–114.

⁹ Kaleidoscope Institute, *Kaleidoscope Institute: About Us* [online], [cit. 20. 6. 2023], dostupné z: <https://www.kscopeinstitute.org/about>.

¹⁰ Eric H. F. Law, *The Wolf Shall Dwell with the Lamb: A Spirituality for Leadership in a Multicultural Community*, St. Louis, Mo: Chalice Press, 1993, 81–82.

doucí skupiny, ideálně jako účastník, a nikoli expert, posléze pozve někoho dalšího, který má tři možnosti – sdílet se, prozatím se nesdílet, či se vůbec nesdílet; v každém případě má posléze čest pozvat někoho dalšího, aby se (ne)sdílel, a takto se celý proces opakuje, dokud všichni, kteří mají zájem se sdílet, nepromluví a pozvání se nevrátí k vedoucímu.¹¹

Je to vcelku jednoduchá metoda, jež decentralizuje moc, kterou povětšinou drží určený vedoucí – poté, co vedoucí promluví a pozve dalšího účastníka ke sdílení, ztrácí kontrolu nad diskusí, protože „kdo bude mluvit dál, záleží na té osobě, kterou vedoucí vyzval“.¹² Dle Lawa je to příklad předání moci a „praktická cesta, jak praktikovat spiritualitu kříže“.¹³ Na jedné straně to může být pro některé, zejména Euroameričany, nepříjemné, na druhé straně to některým může přinést úlevu, protože „úzkost a stres často provázejí neustálé držení moci“.¹⁴

Vzájemné pozvání získává důležitost zvláště v multikulturním prostředí, kde se chápání odlišností komunikační kultury stává opravdu klíčovým. Law podotýká, že tento proces také pomáhá s „tichem, které typicky přichází s metodou dobrovolnictví, [protože] má různé významy v různých kulturách“.¹⁵ Pro jednu kulturu může být ticho časem na sebereflexi, zatímco další může způsobovat úzkost, a ještě pro další může znamenat vyjadřování nesouhlasu.¹⁶ Zejména ve Spojených státech amerických jsem se setkal s chápáním ticha jako něčeho nepříjemného, něčeho, co se musí překonat a vyplnit. Jinými slovy, mezi Euroameričany převládá kultura „vzájemného skákání si do řeči“.

Law to dále ilustruje na příkladu účasti ve výuce. Zatímco v rodném Hongkongu byl Law hodnocen za to, jak dokázal „zapadnout“ do žákovské skupiny, v níž studoval, ve Spojených státech účast znamená „mluvit sám za sebe“.¹⁷ Žáci se naučí „soupeřit o čas“ a také pochopí, že čas je komodita, kterou si musí nárokovat k dosažení úspěchu nejen ve škole.¹⁸ Následně se

11 Tamtéž, 83.

12 Tamtéž, 84.

13 Tamtéž.

14 Tamtéž. Eric H. F. Law používá v této pasáži identifikaci většinové skupiny jako *Whites* (lidé bílé rasy), kterou jsem nahradil za Euroameričany pro lepší pochopení v českém prostředí. Není to zcela přesný překlad, ale domnívám se, že Law ve valné většině má na mysli osoby euroamerické kultury s etnickým původem ze západní a severní Evropy.

15 Tamtéž, 85.

16 Tamtéž.

17 Eric H. F. Law, *Sacred Acts, Holy Change: Faithful Diversity and Practical Transformation*, St. Louis, Mo: Chalice Press, 2002, 41.

18 Tamtéž, 41.

to promítá i do vnitřní kultury v církvi, kde dobré úmysly inkluzivity narážejí na kulturní překážky.¹⁹ Kupříkladu se to může stát, když církevní komunita složená převážně z Euroameričanů pozve k diskusi členy okolní komunity z jiných kultur s předpokladem, že „všichni vědí, jak soupeřit o čas, a tudíž volně mluvit o tom, co mají na mysli“.²⁰ Místo toho se mohou setkat s tím, že v nich vyvolá frustraci, a budou si myslet, že je to „ztráta času“.²¹ V takových situacích se skutečně hodí komunikační pomůcka Vzájemného pozvání – pomáhá kompenzovat i ty prvky komunikační kultury, o kterých sami uživatelé nemají ponětí.

Následující model jsem osobně použil v rámci vzdělávacího setkání, které jsem vedl jako farář evangelického sboru v postním období. Jednalo se o malou online skupinu, která diskutovala učební program „Povolání ke společenství“ (*Called to Community*) z webu Work of the People.²² Po dobu šesti týdnů se se mnou každou středu večer setkala zhruba 8 až 14 účastníků k diskusi o tom, co je církev, k čemu je a co se s ní stane, za doprovodu videí od Richarda Rohra, Rachael Held Evansové či N. T. Wrighta. Byla to vcelku pestrá skupina – vedle Euroameričanů většinou italského původu se připojily také dvě Jamajčanky, Číňanka a Afroameričanka. Představil jsem nástroj Vzájemné pozvání právě proto, že se setkání konalo online (nelze postupovat v kruhu) a za přítomnosti několika komunikačních kultur. Všichni si na Vzájemné pozvání brzy zvykli a diskuse na někdy dosti závažná témata, kupříkladu, co znamená být církví ukřižovanou s Kristem či zda církev v současné době umírá, plynula přirozeně a klidně. Většina se po pozvání rozhodla sdílet, někteří se rozhodli pro „prozatím přeskočit“ a velmi malé procento požádalo o úplné přeskočení.

Je pravda, že někteří účastníci, zejména Euroameričané, nebyli příliš zvyklí někoho pozvat, a tak se otázali, kdo by rád šel po nich. Ačkoli je to odklon od metody, vyhovění takovým odklonům je v duchu inkluzivity Vzájemného pozvání. Lze tedy konstatovat, že tato malá skupina více než dostatečně ukázala přínos Vzájemného pozvání, které vytvořilo bezpečnější prostor pro sdílení a příliš neprodložitelo celkový čas jednotlivých setkání.

Pro ilustraci mezioborového potenciálu Vzájemného pozvání bych rád zmínil zajímavé využití, které navrhla Carol Ping Tsao v článku o vzájemném

19 Tamtéž, 42.

20 Tamtéž, 43.

21 Tamtéž.

22 K nahlédnutí na <https://www.theworkofthepeople.com/film-series/called-to-community>.

pozvání v malých vzdělávacích a profesních skupinách, kde je uvádí jako alternativu ke konvenčním skupinovým procesům, jako je dobrovolnictví, další v řadě a selekce vedoucím, které jsem zmínil již dříve.²³ Tsao dává příklad anatomické laboratoře, kde profesor anatomie osloví prvního studenta s otevřenou otázkou ohledně anatomie pitvané nohy a tento student posléze položí otázku někomu dalšímu.²⁴ Tento proces poté pokračuje, dokud předemět diskuse „není dle názoru profesora a studentů dostatečně prozkoumán“.²⁵ Na opačném spektru jejích příkladů je využití v rámci fakultní diskuse o studijních plánech – přestože zástupci fakulty byli k setkání pozitivně naladěni, bez Vzájemného pozvání by se schůzka brzy stala chaotickou a všichni by si skákali do řeči.²⁶ Po uvedení Vzájemného pozvání se diskuse uklidnila a „navrhované nápady byly přijaty s respektem, tedy mohly být vyjádřeny a zváženy předtím, než lidé reagovali alternativním či protichůdnými názory“.²⁷ Tsao věří, že užívání Vzájemného pozvání vede k většímu zapojení a respektu, lepším nápadům a koneckonců „k ještě lepším výsledkům“.²⁸ Vzájemné pozvání má vskutku potenciál pro široké přizpůsobení, protože produktivní dialog je potřebný v každé oblasti lidské spolupráce.

Přistupme nyní k dalšímu nástroji, a to k Zásadám uctivé komunikace. Jedná se opět o nástroj, který je užíván téměř ve všech kurikulech Kaleidoscope Institute. Využití této pomůcky je širší, protože se nevztahuje jen na použití ve skupině, ale pokrývá celé setkání, ve kterém je zavedena. Lze ji uvést kupříkladu takto: „My, lidé z různých kulturních prostředí, přicházíme s různými představami o komunikačních stylech. V důsledku toho mohou občas vznikat komunikační problémy. Dříve, než začneme náš dialog, vás zvu k posouzení Zásad uctivé komunikace.“²⁹

Je to jedna z prvních pomůcek, se kterou se účastníci setkají. Eric Law tyto zásady poprvé představil v knize *The Bush Was Blazing But Not Consumed* v rámci dvou setů základních pravidel (*ground rules*), které sám vyvinul a často používal – první set je napsán narativně ke čtení nahlas a druhý je napsán

23 Carol I. Ping Tsao, Using Mutual Invitation in Educational and Professional Small-Group Settings, *Academic Psychiatry* 37 (2013/3), 211.

24 Tamtéž, 212.

25 Tamtéž.

26 Tamtéž.

27 Tamtéž.

28 Tamtéž, 213.

29 Eric H. F. Law, *Fear Not: Living Grace and Truth in a Frightened World*, Nashville, TN: Chalice Press, 2020, 133.

„s akronymem pro slovo RESPECT“, z čehož byly vyvinuty současné Zásady uctivé komunikace.³⁰ V angličtině se nazývají Respectful Communication Guidelines a základní verze těchto zásad jde postupně takto:

R = převezměte odpovědnost (*responsibility*) za to, co říkáte a cítíte, bez obviňování druhých

E = poslouchajte s porozuměním (*use empathetic listening*)

S = buďte citliví (*sensitive*) na odlišnosti v komunikačních stylech

P = prozkoumejte (*ponder*) své vlastní předpoklady a vjemy

E = zvažte (*examine*) své vlastní předpoklady a vnímání

C = zachovejte důvěrnost (*confidentiality*)

T = důvěřujte (*trust*) dvojznačnosti, protože tu nejsme proto, abychom diskutovali, kdo má pravdu a kdo ne.³¹

Na první pohled je zřejmé, že samostatné komponenty těchto zásad nejsou ničím novým a někteří by je mohli považovat za vcelku triviální. Jejich užitečnost však spočívá v jejich kombinaci a pečlivém důrazu na dodržování jako předpokladu k vytvoření bezpečného prostoru pro multikulturní dialog či, jak to přirovnává dokument KI Toolbox: „Zásady pro komunikaci jsou jako dopravní pravidla, kterým musíme porozumět a dodržovat je, než dostaneme průkaz k řízení vozidla.“³² Není to dokonalé přirovnání, neboť zatímco získání řidičského průkazu vyžaduje splnění praktické zkoušky, v níž prokážeme, že „známe a budeme dodržovat dopravní pravidla“, v případě Zásad pro komunikaci tomu tak není. Zásady slouží jako připomenutí, jak spolu uctivě komunikovat.³³

V současné politické a společenské atmosféře lze jen souhlasit s tím, že v důsledku společenské podmíněnosti můžeme poměrně snadno reagovat na druhé, kteří jsou odlišní, „negativně, kriticky, nepříznivě a odmítavě“.³⁴ To se zásadně přičí podstatě Boží inkluze, která je základem pro budování „inkluzivnějšího společenství“.³⁵ Jde to ruku v ruce s chápáním dialogu, který není o debatování, ve kterém se snažíme „přesvědčit jeden druhého,

30 Eric H. F. Law, *The Bush Was Blazing but Not Consumed: Developing a Multicultural Community Through Dialogue Liturgy*, St. Louis, Mo: Chalice Press, 1996, 85–87.

31 Kaleidoscope Institute, *KI Toolbox* [online], 3, [cit. 5. 9. 2024], dostupné z: <https://static1.squarespace.com/static/642aea68fc71c711b6504485/t/64306f25b912da2a9432ece5/1680895782595/KI%2BToolbox%2B-%2BEnglish%2BPDF+%283%29.pdf>

32 Tamtéž, 3.

33 Tamtéž.

34 Tamtéž.

35 Tamtéž, 3–4.

že máme pravdu, [ale] jde o vzájemné porozumění“.³⁶ Užití Zásad uctivé komunikace lze přirovnat k liturgii, protože i v případě užití mezi těmi, kteří tyto Zásady znají, se doporučuje zkrácené představení Zásad k utvrzení a poučení přítomných.³⁷

Avšak s liturgií Zásady, spolu s dalšími pomůckami Erica Lawa, sdílejí více než jen opakování, při němž „čím více to děláme, tím více poznatků a vědomostí získáme“.³⁸ Společně s liturgií Zásady představují vedení soustředěné na formu (*form-centered*), v němž je vůdčí forma, nikoli jednotliví pověřeni vedoucí.³⁹ Dalším styčným bodem mezi liturgií a designem pomůcek Erica Lawa je, že jde o proces soustředěný na Boha (*God-centered*).⁴⁰ Tím se liší od rituálu, který je obdobně opakovaným chováním, ale často je používán k tomu, aby se nemusely řešit problémy, která jsou předmětem rituálu. Naproti tomu v liturgii, která je také opakovaným chováním, jsou problémy zasahující účastníky liturgie (kupříkladu nemoc či smutek) vyjádřeny skrze uznání přítomnosti Boha.⁴¹ V liturgii nasloucháme Bohu, který přináší „nové pohledy na [každodenní] problémy, [a následně mu] odpovídáme s odvahou postavit se tváří v tvář neurčitosti“.⁴² Dialog se posléze může stát rituálem, pokud ho používáme k tomu, abychom se vyhnuli problému, protože opakování může vést k pohodlí, a tak se může stát, že „nechceme již komunikovat s nikým, kdo není jako my“.⁴³ Naopak pokud se rozhodneme v dialogu vzývat Boha a připomeneme si svůj vztah s ním, „dialog se stane liturgií, [v níž] budujeme vzájemný kontext, ale také kontext s Bohem“.⁴⁴

Domnívám se, že významnost této pomůcky lze nejlépe vysvětlit na pozadí praktického užití a explikace doplňkových pokynů k jednotlivým zásadám. Již v případě prvního písmena R = převezměte zodpovědnost (*responsibility*), lze konstatovat, že se jedná o velmi cennou připomínku, protože jsme pozváni, abychom se „vyhnuli souzení, které může vést k obrannému postoji [u účastníků], a přerušit tak komunikaci“.⁴⁵ Tomu lze zabránit užitím oznamovacích

36 Law, *Fear Not*, 133.

37 Tamtéž, 133.

38 Law, *The Bush*, 115.

39 Tamtéž, 114.

40 Tamtéž, 116.

41 Tamtéž.

42 Tamtéž.

43 Tamtéž.

44 Tamtéž.

45 Law, *Fear Not*, 133.

vět v první osobě jednotného čísla (já), kupříkladu „já cítím, já vím, já věřím, já myslím, já jsem si všiml(a), já uvažuji, zda atd.“.⁴⁶ Zatímco v anglickém jazyce se tak vyhýbáme užití neurčitých zájmen *we* (my), *one* (jeden) a jiných způsobů komunikace, které nevyznačují zodpovědnost konkrétního mluvčího za myšlenku či názor, v českém jazyce by to pravděpodobně byly výrazy „člověk“ (podobné anglickému archaismu *man*) či již zmíněný „jeden“. Tato zásada je v běžném užití vcelku nekonfliktní a z mé zkušenosti většina účastníků nemá problém si ji osvojit, protože obecně souhlasí, že je to užitečné připomenutí.

V případě zásady E = poslouvejte s porozuměním (*use empathetic listening*), je nutné přiznat, že se jedná o vcelku abstraktní zásadu, a proto je běžně nutné doplnit ji o další vysvětlení: „Vžijte se do role druhého a pokuste se pochopit téma z perspektivy mluvčího.“⁴⁷ V praxi to nelze jednoduše vynutit, a tak je třeba většinou doporučit, aby jedním ze způsobů uplatnění této zásady bylo kladení upřesňujících otázek a poskytnutí zpětné vazby. Tím se přesvědčíme, že „jsme porozuměli tomu, co mluvčí říkal“.⁴⁸ S čili buďte citliví (*sensitive*) na odlišnosti v komunikačních stylech, je již částečně pokryto ve Vzájemném pozvání, ale stále mě nepřestává překvapovat, jak je různorodost v komunikačních stylech v církevní praxi podceňovaná – často to nejde dále než k překladu do jiného jazyka. P neboli prozkoumejte (*ponder*) své vlastní předpoklady a vjemy, je pro některé účastníky neobvyklou výzvou, protože jsou zvyklí přemýšlet v průběhu sdílení (tzv. externí zpracovatelé). V praxi tedy může docházet ke zvýhodnění těch, kteří potřebují více času na přemýšlení (tzv. interní zpracovatelé).

Dále máme druhé E, tedy zvažte (*examine*) své vlastní předpoklady a vjemy. Navazuje přímo na P, protože nabádá k tomu, abychom se při průzkumu našich předpokladů a vjemů „sami sebe zeptali, co zapříčinilo naše citění, přemýšlení a reagování v určitém směru“.⁴⁹ Eric Law se domnívá, že pokud jsme schopni všimnout si svých vlastních předpokladů, budeme lépe schopni „převzít odpovědnost za své myšlení a citění“.⁵⁰ Odpovědnosti se také týká C, zachovejte důvěrnost (*confidentiality*), což je předpokladem pro důvěrné sdílení. Jde o zachování blaha (*well-being*) všech sdílejících se účastníků, aby bylo možné bezpečně hovořit o skutečných problémech jejich životů, bez

46 Tamtéž, 133–134.

47 Tamtéž, 134.

48 Tamtéž.

49 Tamtéž.

50 Tamtéž.

obav, že by sdílení překročilo hranice skupiny, a tak byla narušena „důvěra, která se vyvinula v rámci této skupiny“.⁵¹ Na konci akronymu je T, důvěřujte (*trust*) dvojznačnosti, které v zásadě sumarizuje mnohé předešlé zásady. Pro konstruktivní (nikoli destruktivní) debatu je nutné, abychom „byli ochotni a schopni vzájemně naslouchat svým odlišným zkušenostem a úhlům pohledu, [přestože] tato dvojznačnost může být pro některé z nás nepříjemná, [a tak pokud] nasloucháme s porozuměním bez souzení a diskuze, [posléze můžeme] jako komunita získat plnější popis problémů, které se snažíme diskutovat“.⁵² Přístupme nyní k holistickému zhodnocení těchto nástrojů v kontextu praktického užití.

Přínos částí k celku: Více než vzájemnost a uctivost

Kaleidoscope Institute, který Law založil, věří, že „změna je možná v prostoru mezi pohodlím a strachem, [což] Eric Law popisuje jako Hranu milosti (*Grace margin*).⁵³ Hrana milosti je prostor, do kterého „zveme jak ty, kteří jsou uvnitř dané skupiny či komunity (*insiders*), tak ty, kteří se z nějakého důvodu nacházejí mimo (*outsiders*), aby se společně mohli sdílet a naslouchat sobě navzájem [...] v symetrii věrohodného odhalování, soucitného naslouchání a vzájemné výměny moci“.⁵⁴ Jejich práce je v rámci Institutu založena na „uctivé komunikaci, budování vztahů, při němž se lidé mohou změnit, a poznávání skrze vhodné způsoby v souladu s vývojem jednotlivců“.⁵⁵ To vcelku dostatečně ilustruje, že jak Vzájemné pozvání, tak Zásady uctivé komunikace jsou nutně neoddělitelnou součástí této práce.

Oba tyto nástroje podporují misi Institutu bez nároku na uznání specifické ortodoxie, biblické či konfesijní. Aspirační nárok je dán pouze v oblasti ortopraxe setkání, protože tato ortopraxe je důležitá pro správný průběh procesu, který je skutečným vůdčím činitelem setkání, jak jsem již dříve zmínil. Oddělení základní ortopraxe od specifické ortodoxie je zejména důležité v silně církevně roztržštěné Severní Americe, kde každá evangelická konfese může mít hned několik církví a hnutí, které se poté mohou dále štěpit. Lze

51 Tamtéž

52 Tamtéž, 134–135.

53 Kaleidoscope Institute, *Kaleidoscope Institute: Our Approach* [online], 2023, [cit. 20. 6. 2023], dostupné z: <https://www.kscopeinstitute.org/our-approach>.

54 Eric H. F. Law, *Inclusion: Making Room for Grace*, St. Louis, Mo: Chalice Press, 2000, 97.

55 Tamtéž.

však předpokládat, že oddělení specifické ortodoxie od ortopraxe je důležité již v perspektivě výzev postmoderní ortodoxie. Jak konstatuje David Christie-Murray (1913–2010) ve své knize *A History of Heresy*, užití slova ortodoxie „nemůže být synonymní s křesťanskou pravdou, protože některé lokální a dočasné ortodoxie si vzájemně protirečí – pokud je jedna pravdivá, ta druhá musí být falešná“.⁵⁶ Anglikánský biskup (nyní v důchodu) a autor knih a článků o štedré ortodoxii Graham Tomlin (1958) podotýká, že hereze jsou prostě učení a směry myšlení, „které opomíjejí zmínit něco důležitého, co bychom měli říci o Bohu“.⁵⁷ Kupříkladu arianismus opomíjí Boží sebedávání v Kristu či donatismus opomíjí nedokonalost církve a dobrotu stvořeného světa.⁵⁸ Ortodoxie dle Tomlina „nikdy netvrdí, že plně vysvětlila či zachytila Boha v lidském jazyku, ale pouze se nám snaží říci, kde je Bůh k nalezení“.⁵⁹

V souladu s tímto pochopením ortodoxie Law podotýká, že si všiml, že „mnozí užívají slovo *pravda* v polarizujícím smyslu, kupříkladu jako pravda versus podvod a pravda versus lež“.⁶⁰ Očividným příkladem se stává výklad Jana 14,6: „Ježíš je pravda a vše ostatní a všichni ostatní jsou nepravdiví,“ který následuje pochopení slov v překladu, ale kulturní pozadí tohoto verše tuto dichotomii komplikuje.⁶¹ Pravda je umístěna mezi cestou (indikující pohyb prostorem v průběhu času) a životem (indikujícím prožívání času na různých místech a ve vztazích s různými lidmi), a tudíž lze předpokládat, že pravda samotná může být chápána jako tranzitní, nikoli jako destinační pojem.⁶² I samotná hebrejšтина nám naznačuje komplexnost pravdy, neboť hebrejské slovo pro pravdu se skládá z písmen *alef*, *mem* a *tav*, tedy první, prostřední a poslední písmeno hebrejské abecedy, což posléze může znamenat, že „k poznání pravdy musíme vědět začátek, prostředek a konec události“.⁶³ Či jak jednou řekl můj učitel Starého zákona, doc. Bohdan Hroboň: „Berte Bibli vážně, a to celou!“

56 David Christie-Murray. *A History of Heresy*, Oxford; New York: Oxford University Press, 1989, 2.

57 Graham Tomlin, *Generous Orthodoxy: Theology, Church and the Gift of the Spirit*, *International Journal of Systematic Theology* 25 (2023/3), 374, doi: 10.1111/ijst.12621.

58 Tamtéž.

59 Tamtéž.

60 Law, *Holy Currencies*, 43.

61 Tamtéž.

62 Tamtéž.

63 Tamtéž.

Tato perspektiva poznání pravdy provází činnost Institutu, který netvrdí, že objektivní pravda neexistuje, ale zároveň přiznává, že cesta k pravdě je proces vyžadující citlivé vedení, protože Hrana milosti je velmi úzká. Toto poznávání je tedy přímo podmíněno užíváním Vzájemného pozvání a Zásad uctivé komunikace, protože dosud nebyly v rámci Kaleidoscope Institute vymyšleny lepší nástroje k těmto poznávacím procesům.

To však samozřejmě neznamená, že tyto nástroje jsou dokonalé – v případě Zásad uctivé komunikace jejich uvedení mnohdy vyžaduje citlivé přizpůsobení kontextu, zejména s ohledem na obavy těch, kteří běžně nereflktují svůj vlastní komunikační styl. Vzájemné pozvání dle mého svým způsobem spadá do feministické kritiky takzvané „rétoriky pozvání“, pro naše potřeby formulované Ninou Lozano-Reichovou a Danou Cloudovou v jejich článku o nezdořilém jazyce, rétorice pozvání a problému nerovnosti.⁶⁴ Rétorika pozvání dle autorek hájí komunikaci na základě imanentní hodnoty a sebeurčení osob zapojených do dialogu (*interlocutors*) a ve vztahu ke komunikačním teoriím, které mají za úkol přesvědčit, poté „umísťuje sama sebe jako eticky lepší“.⁶⁵ Problémem je, že udržitelnost paradigmatu pozvání není univerzální, protože předpokládá podmínky „ekonomické, politické a společenské rovnosti mezi zúčastněnými“.⁶⁶ Avšak podmínky k takové rovnosti se málokdy vyskytují v případě „politické kontroverze a mezilidských vztahů“. Autorky dále vyzdvihují, že výzva ke slušnosti byla historicky častokrát zneužita jako „forma diskriminace na základě pohlaví“.⁶⁷ Tuto kritiku Vzájemného pozvání dosud ne-reflektuje a myslím, že nutnost reflexe „rovnosti“ na základě identity v Bohu v porovnání se současným stavem společenské rovnosti je dozajista značná.

Moc a pravda jako spojené nádoby dle Erica Lawa

Law se ve svých knihách často vrací k pojetí pravdy. Čtvrtá kapitola v jeho knize *The Word at the Crossings* nám pomůže lépe pochopit pozadí, na kterém jsou Vzájemné pozvání a Uctivé zásady komunikace založeny.⁶⁸ Nejprve nás

64 Nina M. Loza-Reich – Dana L. Cloud, *The Uncivil Tongue: Invitational Rhetoric and the Problem of Inequality*, *Western Journal of Communication* 73 (2009/2), 220–226, doi: 10.1080/10570310902856105..

65 Tamtéž, 221.

66 Tamtéž.

67 Tamtéž.

68 Eric H. F. Law, *The Word at the Crossings: Living the Good News in a Multicontextual Community*, St. Louis, Mo: Chalice Press, 2004, 53–74.

Law uvádí do dichotomie interpretované pravdy a zažité (*experienced*) pravdy. Zatímco interpretovaná pravda často obnáší politickou interpretaci měřitelné a pozorovatelné pravdy, zažitá pravda je pravdou interpretovanou skrze „optiku osobního či skupinového kulturního rámce a úhlu pohledu“.⁶⁹ Jak interpretovaná tak zažitá pravda jsou subjektivní, ale je to právě zažitá pravda, kterou se Law dále zabývá, protože vede k jeho dalšímu důležitému dotazu: „V pluralistické společnosti, pokud se snažíme oceňovat zažitou pravdu každé skupiny a tyto pravdy se liší, jak zjistíme, co je pravda?“⁷⁰ Dle Lawa se klíčem k této otázce stává pochopení „té pravdy, které svědčil Ježíš a která je jiného řádu“.⁷¹ Tuto pravdu Law přirovnává k pocitu po zhlédnutí dobré divadelní hry či filmu, kdy lidé mohou často říci: „Bylo to dobré, protože je na tom filmu něco pravdy.“⁷² To je užitečné přirovnání, protože filmy lze dnes považovat za vlivnější kulturní médium než psané slovo, a tak mají významný vliv na formování vnímání reality a toho, co lidé považují za „pravdu“.⁷³ Divadelní hra či film jsou povětšinou fiktivní – „někdo napsal skript, herci byli najati, aby hráli různé role, a režisér to vedl“, a tak musíme uvažovat o chápání tohoto vizuálního média jako „pravdivého“ v jiném řádu.⁷⁴ Pravdou tu spíše nazýváme model či vzor interakcí, které ukazují něco velmi „signifikantního a důležitého v životě“.⁷⁵

A tím se vracíme k Ježíšově pravdě, tedy pravdě, která osvobozuje svou krásou v protikladu k ošklivosti hříchu.⁷⁶ Law považuje tuto pravdu za blízkou pravdě vizuálních médií, protože koncept pravdy v evangeliu sv. Jana a Pavlových spisech je bližší slovu pro pravdu v hebrejské Bibli.⁷⁷ Law vyzdvihuje častý derivát slovesa, který znamená „vydržet“ či „podporovat“.⁷⁸ Pavol Bargár ve svém článku o kultuře, teologii a moci imaginace podobně zdůrazňuje hebrejské slovo *emet* (אמת), které lze přeložit jako pevnost, věrnost a stabilita, a tím pádem pak pravda v biblickém smyslu spolehlivosti a chtění indiku-

69 Tamtéž, 54.

70 Tamtéž, 55.

71 Tamtéž, 57.

72 Tamtéž, 56.

73 Pavol Bargár, *Narrative, Myth, Transformation: Reflecting Theologically on Contemporary Culture*, Jihlava: Mlýn, 2016, 11.

74 Law, *The Word*, 56.

75 Tamtéž.

76 Pavol Bargár, „Imagine!“, *Culture, Theology, and the Power of Imagination*, *Communio viatorum* 63 (2021/2), 42.

77 Law, *The Word*, 56.

78 Tamtéž. Law nespecifikuje toto slovo, pravděpodobně pro laickou čitelnost knihy.

je, jak by „měl vypadat řád věcí, v přítomnosti a eschatologické perspektivě víry“.⁷⁹ V mnohých překladech Bible lze proto nalézt pravdu přeloženou jako věrnost.⁸⁰

Jedním z těchto modelů, ve kterých se projevuje Boží pravda jako věrnost, je pozvedání pokorných, zmocňování těch, které společnost považuje za bezmocné, a zároveň „vyzývání mocných, aby se vzdali své moci“.⁸¹ Toto lze vysledovat jak u Boha v hebrejské Bibli, tak v případě Ježíšovy služby, jak je zaznamenáno v evangeliích a epištolách. Tím se následně posouváme k tématu, jak pravda souvisí s mocí v pojetí Erica Lawa. Jeho teze je, že Boží přítomnost, okamžik pravdy v rámci jeho služby nastal, když se „odehrál posun moci“.⁸² Původně bezmocní byli zmocněni a původně mocní byli zbaveni moci a v tomto posunu se „odehrála, mnohdy poprvé, skutečně upřímná komunikace a pochopení, vedoucí k možnému usmíření“.⁸³ Je to právě Kristova cesta, která zprostředkovává tento posun moci, což je „proces, skrze který můžeme svědčit pravdě“.⁸⁴

Dalo by se říci, že v tomto posunu moci může tedy vzniknout Hrana milosti, která se nachází mezi zónou pohodlnosti a zónou strachu.⁸⁵ Z vlastní zkušenosti bych řekl, že tento posun moci je nenahraditelnou součástí veškeré práce, kterou Kaleidoscope Institute činí – nelze sice vytvořit zcela rovnostářský prostor (stejně jako nejde vytvořit zcela bezpečný prostor), ale je to právě v tomto aspiračním usilování o vytvoření posvátného prostoru, kde se lidé mohou volně a svobodně sdílet, kde může nastat předzvěst mírumilovného království. Království, kde „vlk žije s jehnětem“.⁸⁶ To nás následně tematicky zavádí k širší spiritualitě Lawovy praktické teologie, ve které nacházejí Zásady uctivé komunikace a Vzájemné pozvání ještě jasnější kontury.

Vlk žijící s jehnětem: Biblická vize Lawových komunitních snah

Jedenáctá kapitola Izajáše (zejména verše 6–9) je základní tezí Lawovy knihy *The Wolf Shall Dwell with the Lamb: A Spirituality for Leadership in a Multicul-*

79 Bargár, „Imagine!“, 42.

80 Law, *The Word*, 56.

81 Tamtéž.

82 Tamtéž, 59.

83 Tamtéž.

84 Tamtéž.

85 Kaleidoscope Institute, *Our Approach*.

86 Izajáš 11,6a.

tural Community, kterou přenáší do multikulturních situací. Mnozí Euroameričané do nich vstupují „se strachem a s obavami, protože druzí je mohou obvinít z dominance a útlaku“, zatímco členové minoritních skupin přestávají přijímat pozvánky na taková shromáždění, protože ví, že budou „opět ignorováni a potlačeni, a tudíž výsledek bude ztrátou času“. ⁸⁷ Avšak Law tuto analogii dále rozšiřuje, protože vlky a jehňaty nejsou nutně jen jednotlivci, ale různé kultury, protože každá kultura „má své vlastní charakteristiky, hodnoty a zvyky, [a tedy pokud] jsou kultury připodobitelné různým zvířatům, tak se Izajáš 11,6–9 stává vizí kulturně rozličných lidí žijících společně v harmonii a míru“. ⁸⁸

Cesta k takovému světu či, jak píše Law, mírumilovné říši, není samozřejmě jednoduchá, protože jestliže mají zvířata společně existovat, „nepřirozené chování je potřeba od všech zúčastněných“. ⁸⁹ Behaviorální modifikace je zapotřebí na obou stranách – predátor nezaútočí na kořist a kořist neuteče před predátorem. ⁹⁰ Taková změna však jde dále, protože znamená také změnu jídelníčku predátora, zasahuje tedy i do změny instinktů. ⁹¹ V rámci této analogie pak Law navrhuje, že se to může týkat také lidí v rámci různých kultur – „možná musíme jít proti našim kulturním instinktům, abychom mohli zastavit onen cyklus, kdy draví požívají malé v rámci interkulturního setkání“. ⁹²

Tento biblický rámec dobře ilustruje přesah Lawovy teologie do pastorační psychologie – dovolím si tvrdit, že jeho přístupy reflektují jak terapii zaměřenou na klienta Carla Rogerse (1902–1987), tak i poradenství růstu Howarda Clinebella (1922–2005). Na jedné straně lze vysledovat, že spolu s Rogersem věří, že jednotlivci mají „vrozené kapacity pro sebevývoj“ a že ve správně orientovaném vztahu jednatel může být podpořen k „růstu a změně, ve kterých dojde k osobní proměně“. ⁹³ Clinebellovo poradenství růstu lze poté vysledovat ve sdíleném cíli „facilitace maximálního vývoje potenciálu jednatelce, v každé etapě života, způsoby, které přispívají k růstu druhých, stejně tak jako růstu společnosti, v rámci které pak všichni budou

87 Law, *The Wolf*, 3.

88 Tamtéž.

89 Tamtéž.

90 Tamtéž.

91 Tamtéž.

92 Tamtéž, 4.

93 Jill Snodgrass, From Rogers to Clinebell: Exploring the History of Pastoral Psychology, *Pastoral Psychology* 53 (2007/4), 517, doi: 10.1007/s11089-007-0066-1.

mít příležitost užít svůj plný potenciál“.⁹⁴ Kde se však Eric Law liší, je jeho důraz na již zmíněný proces, který je skutečným vedoucím – klient a růst jsou důležité elementy tohoto procesu, ale ani jeden není proces formující, protože programy Kaleidoscope Institute nejsou explicitně míněny jako pastoračně terapeutické a vliv v této oblasti je následně vedlejším produktem.⁹⁵

To prozatím stačí jako vstupní bod pro kontext užití těchto dvou pomůcek, které ze své podstaty pomáhají rozvoji „nepřirozeného chování“ – naše žitá kultura a naše dosavadní zkušenosti ovlivňují vědomé i nevědomé vrstvy našeho chování, myšlení, preferencí, emocí a afektů. Častokrát nevíme, proč něco preferujeme či proč nás něco pozitivně či negativně ovlivňuje. Skutečné praktické dopady těchto kulturních bílých míst vyžadují facilitaci a nástroje, které jdou dále než Zásady uctivé komunikace a Vzájemné pozvání, avšak v rámci Lawova teoretického rámce je jeden převzatý koncept, který je dle mého spojen s lepším porozuměním komplexnosti kultury, do kterého tyto dvě pomůcky zároveň uvádějí a dále provázejí.

Je to zobrazení kultury jako ledovce, který se často používá ve vývojovém organizačním tréninku – ledovec má „malou část viditelnou nad vodou a velkou a nepravidelnou část pod vodou“.⁹⁶ Ta část nad vodou je externí kultura a ta část pod vodou je interní kultura, neboli instinkt naší kultury, který „je nevědomý a velmi těžko změnitelný“.⁹⁷ Naopak externí kultura, kterou myslíme nejčastěji, když slovo kultura řekneme, jsou věci, které „vidíme a slyšíme – hudba, tanec, jídlo a umění atd.“ a ty je vcelku jednoduché reflektovat a změnit.⁹⁸

Oproti tomu interní kultura je „jako ten vzduch, který dýcháme, [protože] ji potřebujeme, abychom rozuměli světu, ve kterém žijeme, ale nemusíme si ji uvědomovat“.⁹⁹ To se poté váže zpátky k Zásadám uctivé komunikace a Vzájemnému pozvání, kde otevřeně hovoříme o komponentech vnitřní kultury, které běžně nereflktujeme, kupříkladu zda potřebujeme pozvání ke sdílení, zda běžně dominujeme ve skupinové komunikaci, zda se „schováваме“ se svými názory za neurčitost množného čísla či jak chápeme důvěrnost.

94 Tamtéž, 520.

95 Je však důležité zmínit, že procesy jsou sestaveny tak, aby pastorační a terapeutickou činnost nepodkopávaly, protože to by poté narušovalo efektivitu těchto procesů.

96 Law, *The Wolf*, 5.

97 Tamtéž.

98 Tamtéž.

99 Tamtéž, 7.

Zásady uctivé komunikace a Vzájemné pozvání nám pak mohou pomoci k lepšímu pochopení našich interních kultur ve vztahu ke kolizi našich kulturních ledovců, protože poznání „odlišnosti nám napomůže učinit samoregulaci, abychom mohli spolužít v míru s lidmi z jiných kultur“.¹⁰⁰ Navrátíme-li se k naší dřívější analogii mírumilovné říše, lze jinými slovy říci, že „lev musí poznat, jak jeho predátorský instinkt může ublížit teleti, a tak ho musí umírnit, [zatímco] jehně musí poznat, že když vidí vlka, jeho instinkt mu říká, aby utekl.“¹⁰¹ V obou případech je zapotřebí poznání instinktivní, interní kultury a stejně je tomu v případě lidského interkulturního spolužití, abychom „realizovali vizi mírumilovné říše“.¹⁰²

Tato práce má rozhodně smysl – v devadesátých letech dvacátého století se předpokládalo, že ISC (*Implicit Social Cognition* – Implicitní sociální kognice) je automatická, nelze se jí vyhnout a je neměnná, a tudíž by bylo zbytečné se jí snažit změnit.¹⁰³ V dnešní době máme podstatné důkazy, že „postoje a přesvědčení se mohou změnit postupem času“.¹⁰⁴ Moderní výzkum v oblasti ISC ukazuje, že podobné změny jsou možné i u ISC, pokud jsou tyto změny sledovány v době alespoň deseti let, a to v oblastech, jako je přesvědčení o sexuální orientaci, rasách a rolích pohlaví.¹⁰⁵

Závěr: Nástroje interkulturního dialogu jako dar celému světu

V tomto článku jsem se zaměřil na dva základní nástroje mezikulturní komunikace Erica Lawa: Vzájemné pozvání a Zásady uctivé komunikace. Analyzoval jsem jejich teoretické pozadí a popsal jejich praktické aplikace, které přesahují církevní a křesťanské užití. Tyto nástroje přinášejí cenný příspěvek v této oblasti, protože nabízí praktický a ucelený přístup k budování milostivého prostoru, kde se lidé z různých kulturních prostředí mohou sdílet s respektem a úctou.

¹⁰⁰ Law, *The Wolf*, 9.

¹⁰¹ Tamtéž, 9–10.

¹⁰² Tamtéž, 10.

¹⁰³ Tessa Charlesworth et al., *What Works: Evidence-based Ideas to Increase Diversity, Equity, and Inclusion in the Workplace* [online] 8, [cit. 27. 2. 2024], dostupné z: <https://www.umass.edu/employmentequity/what-works-evidence-based-ideas-increase-diversity-equity-and-inclusion-workplace>.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ Tamtéž, 11.

Je třeba zdůraznit, že Lawovy nástroje neřeší všechny problémy mezikulturní komunikace – jejich efektivita a uplatnění jsou podmíněny faktory, jako je motivace účastníků, ochota naslouchat jeden druhému a míra citlivosti a otevřenosti k odlišnosti druhých. Kupříkladu užití v již rozbouřené mezikulturní situaci je možné, ale vyžaduje citlivé vedení dobře vycvičenými facilitátory.

Tyto metody lze považovat zejména jako snahu o následování vzoru Boha, zejména jak je vyjádřen v Ježíši, který ukazoval v praxi tu nesmírnou hloubku Boží lásky, a to hlavně pro ty, kteří milovanými nejsou. Mírumilovná říše tedy posléze není jen v Izajáši či v hebrejské Bibli, ale v celé Bibli, vinoucí se jako protest song, jako ta pravda, která svědčí, jak by „řád věcí měl být, v přítomnosti a eschatologické perspektivě víry“.¹⁰⁶

Další výzkum v této oblasti by se mohl zaměřit na systematické zhodnocení využitelnosti a efektivit Lawových nástrojů v jiných, dříve neprozkoumaných kontextech. Dále by bylo přínosné prozkoumat možnosti adaptace těchto nástrojů v evropském a především českém kontextu s ohledem na specifické výzvy a potřeby unikátní pro tyto kulturní celky.

The Rev. František Janák, M.Div
22 Gray Dr., South Plainfield, 07080, USA
Univerzita Karlova
Evangelická teologická fakulta,
Černá 646/9, 110 00 Praha 1
Česká republika
janak@etf.cuni.cz

106 Bargár, „*Imagine!*“, 42.